

De Hervormer

VAN DE

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124).

Zondag 21 Augustus 1892. N°. 765.

Dit blad wordt verspreid des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijlagen van mededeelingen, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en advertentieaanvragen te adresseren aan de ADMINISTRATIE van De Hervormer, Amsterdam.

Abonnementenprijs: franco aan huis, per drie maanden f1.20. Afzonderlijk sommen aan het Bureau 10 Cent. Abonnementen worden aangegaan door alle Boekhandelaars, Postdirecteuren en aan het Bureau te Amsterdam. Advertentieprijs: van 1 tot 6 regels 50 Cent; voor elke regel meer 15 Cent. Aanvragen en vernieuwing van bestellingen en Verlagen van Verordeningen 10 Cent per regel.

"Dat ik mij verkwikke eer dat ik henenga."

Wend U van mij af, dat ik mij verkwikke, eer dat ik henenga, en ik niet meer zij.
Psalm 39: 14.

De heimelijke hoop, die bijna elk kind van God koestert, om op zijn laatste ziekbed veel van zijn geestelijke schade in te halen, en dicht nabij zijn God te sneren, loopt in den regel op bittere teleurstelling uit.

Geheel valt die hoop weg voor allen, die plotseling uit dit leven worden weggenomen; iets wat lang niet zoo zelden gebeurt. Hetzij dat een ongeluk ons leven afsnijdt, 't zij dat een beroerte ons overvalt, of een onverhoeds intredende verlamming op eens de kloof van het hart of de ademhaling stil doet staan.

Doch ook al gunt God de Heere zijn kind een zachter overgang, en ook al sluip er een ziekte in onze leden, die ons voornamelijk, maanden lang aan het ziekbed kleuftert, toch vindt ge ook bij die langgerekte krankheid de geestelijke frischheid en sappigheid, o, zoo weinig; en zoo ge hooptet van een langzaam heengaan, een rijke stichting voor uw eigen ziel weg te dragen, komt ge meestal bedrogen uit.

Zeker, er zijn zulke zielverheffende, God verheerlijkende kranktelegers; en het is meer dan eens voorgekomen, dat iemand op zijn laatste ziekbed verwardigd werd, om als een getuige en profeet des Heeren in den kring der zijnen een geestelijk werk te volenden. Een sterfbed als van Jacob is ook onder de Christenen gezien.

Maar wie waant dat het regel is, vergist zich.

Veeler is dit hooge uitzondering. En als ge in den kring der uwen nagaat, wie vroeger geestelijk met u verkeerden, en sinds heengingen, dan zult ge meestal bevinden, dat ze zijn weggenomen, zonder dat er veel geestelijk licht van hun sterfbed blonk.

Na eens, omdat ze niet verwacht hadden, dat deze krankheid tot den dood zou zijn. Dan weer, omdat de plage die op hen was, hun geest verdoofde; soms alle helderheid van bewustzijn wegnam. En ook wel, omdat, hoe nadselachtig het ook schijnt, over veel van Gods kinderen kort voor hun heengaan, bittere verdustering en aanvechting komt.

Of we ons dit in zulke oogenblikken te verwijten hebben, is een vraag, die elk kind van God voor zijn eigen conscientie heeft te beslissen.

Het kan ook geheel buiten onze schuld omgaan. De Heere kan ons overvallen met een zoo geweldige, zoo heele ons wezen ontzettende, en ons bewustzijn in angst en smart verdoovende plage, dat het geheel buiten onze ziel ongaat. En ook de verdustering en aanvechting kan, gelijk Job's voorbeeld toont, een van God gewilde beproeving van ons geloof zijn.

Slechts slape niemand hierop in; want de gevallen zijn lang niet zeldzaam, dat de krachteloosheid van ons geloof in zulke oogenblikken de wrege vrucht is van gemis aan geloofswerking, zoo maar niet van inwilliging van zonde tegen onzen God, toen we gezond waren.

Als dan de drukte van de gewone bezigheden wegvallt, en de afsliding ophoudt, en onze ziel op zichzelf wordt terug geworpen, komt al het zondige uit ons verleden zoo overweldigend machtig bij ons op; en wees hem, die dan geen onwrikbaar en muurvast geloof in de verzoenende kracht van het bloed zijns Heilands heeft.

Wie dan niet stellig weet en ziet, dat God al zijn zonde in de diepte der zee heeft geworpen, maar er zelf mede zitten blijft, lijdt dan zulk een onuitstaanbare wroeging en zulk een doodelijk angst.

Wast gewisselijk het oordeel komt, en voor wie sterfden gaat, staat het zoo vlak voor de deur.

Dan buigt de ziel zich neder, en het is alleen goddelijke ontferming die in zulke bange oogenblikken, de ziel uit deze banden des doods en der helie kan losmaken.

Maar hoe hiera een iegelijk ook persoonlijk met zijn schuld voor zijn God sta, stellig is het verkeerd, als op een ziekbed, dat ons sterfbed dreigt te worden, de behoefte om nog vóór ons sterfden onzen God te verheerlijken, niet tot een begeerte des gebeds wordt.

Zie het maar aan David.

Doodelijk krank lag hij ter neder; de plage eenen bange, aangrijpende ziekte was over hem gekomen; en geestelijk gevoelde hij zich mat en dor.

Hij kon er niet tegen op.

De macht der ziekte was hem te overweldigend, en als een machteloze klomp lag hij op zijn ziekbed neer.

Maar hoe verdoofd en beneveld hij zich ook gevoelde, toch had hij dit éénge, dat die ellendige, geestelijke dorheid hem hinderde, en dat hij er naar smachten bleef, om vóór zijn sterfden althans nog eenige korte oogenblikken te hebben, waarin de macht van de plage hem losliet, het geestelijk zelfbesef terugkeerde, en hij zich verkwikken kon, om alzo zijn ziele in Gods hand te bevelen.

Zoo kwam hij in het gebed; en onder het bidden liepen de tranen hem langs het aangezicht, en toen riep hij uit: "Hoor, Heere, mijn gebed, en neem mijn gebed ter oore, en zwijg niet tot mijne tranen, o, Mijn God, wend u van mij af, dat ik mij verkwikke eer dat ik henenga, en niet meer zij."

Natuurlijk moogt ge dit gebed van David niet misverstaan.

Het was in het minst geen uitroep van ongelooft, om, op de manier van Job's vrouw, God te zegenen, eer hij stierf. Dat toont heel de 39e Psalm wel anders. Alles in dezen psalm is het huilen van een maten en verdorde ziel naar den levenden God.

Maar David voelde, dat God in de plage was; dat die aangrijpende krankheid hem

niet bij geval, maar van God toekwam; dat God zelf hem in die plage benaauwde; en het was daarom, dat hij smeekte: "Wend u als de bezoeken God uitwendig van mij af, en kom als de geestelijke Verzoester inwendig tot mij."

En evenmin moogt ge het vermoeden opperen, of David wel aan een leven na dit leven geloofd heeft, omdat hij uitroept: "eer dat ik heenga en niet meer zij"; want zie maar, vlak vooraf gaat de betuiging, dat hij even als zijn vaderen een vreemdeling en bijwoner is geweest, wat vaneel de belijdenis van het hemelsche vaderland in zich sluit.

Neen, wat deze knecht Gods afsmeekte was, om niet als een hond te sterfden; maar nog eer het einde kwam, en oogenblik van verademing te mogen hebben, zich vóór zijn sterfden te mogen verkwikken, en alzo met helder, klaar geloofsbewustzijn de eeuwigheid tegen te gaan.

Zoo spreekt in deze bede geloofsenergie, en juist dit is het, wat ook wij in onze ernstige krankheden van David te leeren hebben.

Een kind van God moet het nooit opgeven; maar hoe bang de plage ook wordt, altoos met de verkracht van zijn geestelijk leven tegen de plage laworstellen.

Niet alsof hij in zichzelf zekeren voorraad kracht zou bezitten, om het vol te houden. Geloof weet nooit anders dan van zwakheden, opdat in die zwakheden de kracht en het werk van den Heiligen Geest openbaar wordt.

Maar het scheitert alles, of ge in zulke oogenblikken den Heiligen Geest loslaat, of u inwendig aan Hem vastklemt.

En dat verschil nu niet ge zoo telkens.

Ge vindt er, die op hun ziekbed neerliggen, en eenen zucht, en zoo te nog klagen, enkel klagen over wat hun lichaam doert.

Maar overigen hebben ze het opgegeven. Ze willen nog wel, dat men voor hen bidt, maar zelt bidden ze niet meer. Ze ondergaan eenvoudig wat God over hen geheeft. Geen poging is er meer in hun geloof, om de geloofszenuw te spannen. Van de heerlijkheid van het Middelaarswerk zien ze niets meer. Het is alles dor en dood om hen en aan hen geworden. En zoo gaan de dagen en gaan de nachten voorbij tot het eindelike met hen in den dood gaat.

En dat nu is zondigen op zijn sterfbed.

Daar steekt iets van verloofening van den Christus in.

En dat dit niet hoeft, ja, tensij er bewusteloosheid intreedt, nooit hoeft, dat is niet alleen door David getoond, maar even goed gebelien aan zoo menig bitter bezochten en tel geplagde die tegen alles in, en onder alles door, toch zijn Poel niet varen liet, en met den heldenmoed des geloofs aanhield tot het ultieme toe.

Meestal zag men dan, dat dit heroisme van het geloof ook op het lichaam inwerkte, en het klagen over pijn verstormde, om in zijn geduld te lijden, wat geleden moest; en toch, ook al gingen al de golven en al de baren over hem heen, toch het hoofd weer uit die bange golven op te heffen, tot het geuoeg was, en de

Heere er een einde aan maakte, en Gods engelen juichten, en die hem liefhadden en aan zijn sterfbed stonden, wel weenden om hun rouwe, maar toch ook God dankten, dat zij deze kracht des geloofs weer hadden gezien.

KUYPER.

Officiële Berichten.

(Met verkorting uit het Kerkblad van 19 Aug.)

De deputaten voor de Zending onder Israël der Gereformeerde kerken in Nederland, de bh. A. H. Gestelle Meerburg, pres., en E. Kropveld, secr., deelen o.a. het volgende mede: Allereerst, dat wij, sinds het vorige jaar, een werkzaam aandeel namen in de opleiding van Zending-leeraren onder Israël, doordien wij een Seminarium te Leipsig, speciaal voor dat doel ingericht, financieel steunden. Dat Seminarium is eene stichting van wijlen Professor Franz Deliusch, den warmen vriend van het oude volk van God. Alleen zij, die reeds het Candidaats-examen in de Theologie hebben afgelegd worden daar opgenomen, om dan verder theoretisch en practisch voor de Zending onder Israël te worden gevormd. Onderscheidene Broeders zijn reeds van daar uitgegaan, en zijn met zegen onder Israël werkzaam.

In de tweede plaats hebben wij het voorrecht om eene Zondagschool te subsidieeren, die elke week door vele tientallen van Israëlitische kinderen wordt bezocht. In den regel zijn er een 30 à 40, maar meer dan eens zijn er ook 60 à 70 geweest.

Is dat niet een bemoeiigend verschijnsel, is het niet een voorrecht, dat wij zulke belangrijke arbeid niet alleen zedelijk, maar ook staadlijk mogen steunen?

En aan het slot van haar mededeelingen, wordt nog dit gezegd:

Voorts brengen wij nog even onder de aandacht, dat hetgeen onlangs in de Duitse werd vernieuwd aangaande de opleiding van een Zending-Leeraar te sterk was voorgesteld: zóóver was de Commissie nog niet. Thans echter moeten we mededeelen, dat ook zelfs van de eventuele opleiding, zeer waarschijnlijk wel niets zal kunnen komen, en ook dit behoort tot de teleurstellingen, hiervoren genoemd.

Verlag der Classis Leeuwarden.

Deze vergadering werd geopend door Ds. J. van Andel.

Dr. L. H. Wagenaar hield tot de vergadering een toespraak, waarin hij de vereeniging der kerken beschouwde in het licht van het alvervolmaakte gebed.

Al de vrijgemaakte kerken der Classis waren wettig vertegenwoordigd. De Classis bestond uit 15 Diensten, 30 Ouderlingen en 1 Dinken.

Met groote meerderheid der uitgebrachte keurstemmen wordt aangewezen als praezes Ds. J. van Andel, als scriba Dr. L. Wagenaar.

Dr. Wagenaar stelt in handen der Classis het archief der vroegere Ned. Ger. Classis Leeuwarden. Besloten wordt dit te stellen onder de hoede der kerk van Leeuwarden. De archiefstukken der Chr. Ger. Classis zullen toevertrouwd worden aan de zorg der kerk van Leeuwarden A. Het recht om inzage te verleenen verblijft aan de Classis.

Voor de verschillende functien worden deputaten, visitatoren enz. benoemd.

Voorts draagt de Classis de nog niet tot Gereformeerde Kerkelijke samenleving gekomen kerkdorpen en huuschappen op ter

behandling aan de Gereformeerde Kerken.

Deze behandeling moet strachten om in al die plaatsen, waar nog geen kerk zich aanvoelt, een Kerkformatie, die zich mede onder de Dordtsche Kerkenordering schaaft, tot stand te doen komen. De opdracht strekt, om de geestelijke belangen der plaatsen te behartigen en om, zoo God dezen arbeid zegent en de mogelijkheid ontstaat om er tot de instelling der Diensten over te gaan, de zaak op de e.k. Classicale Vergadering te brengen.

Nog besluit de Classis, dat vóór October (behalve de collecte voor de hulphoevende kerken der Classis) ook nog gehouden worde een collecte voor emerit. Weduwen en weezen.

Als Classicale kerken worden aangewezen St. Anna-Par A en B, en als vergadering der volgende gewone Classis bepaald op 5 Oct. e.k. 10 uur terzelfder plaatse.

De praezes sluit de Classis met dankgebed.

Kort Verslag der Classicale Vergadering der Classis Alkmaar, gehouden 27 Juli 1892, in de kerk op de Ordegracht aldaar.

De oudste dienaar der beide saamroepende kerken, Ds. Contant, opent de vergadering. 16 Kerken waren vertegenwoordigd; drie hadden slechts één ouderling geronden. De reden hiervan werd echter voor alle drie als wettig aangenomen.

Tot praezes werd benoemd Ds. Contant, tot assessor Ds. Klerck, tot scriba Ds. Wijers en Ds. Den Hengst.

Omtrent het archief wordt besloten: dat de kerken van Alkmaar het archief dat kan worden meegebracht, zullen bewaren. Kerk A van de voormalige Chr. Gerf. kerk Classis Alkmaar; kerk B dat der voormalige Ned. Gerf. kerken van de Classis.

Inzake hulphoevende kerken wordt besloten, dat alle kerken zoo spoedig mogelijk een collecte zullen houden, en die aan de deputaten hiertoe zullen afdragen, die hiertoe in de noodzakelijkste behoeften zullen voorzien.

Voor de Prov. Synode zijn de volgende voorstellen aangenomen:

1. De Prov. Synode stelde pogingen in het werk, van de verschillende studietoelaten in de Provincie, één Provinciaal Studietoelaten te maken;

2. De Prov. Synode vrage aan de Generale Synode tot welke Provincie en Classe het eiland Vlieland behoort;

3. De Prov. Synode wijze eene kerk aan tot saamroeping eener Provinciale Diaconale Conferentie;

4. De Prov. Synode legde verband met de Noord-Holl. Kerkende wat het officieel gedeelte van dat blad betreft en benoemde daarvoor een redacteur.

Een voorstel: De Classis richtte eene gemeenschappelijke kas op, waaruit armen worden ondersteund, die naar Veldwijk, 's Heerenloo en Eindhoven gaan, waarvoor de Kerken eenmaal 's jaars collecteren, wordt aangehouden, opdat de kerken er in eigen boezem eerst over kunnen spreken.

Als plaats voor de volgende vergadering wordt den Heider aangewezen. Beide kerken zullen de vergadering, die in de maand September zal gehouden worden, hebben saam te roepen.

Het ondersoek naar art. 41 D.K. geschiedt. Omtrent een conceptacte van ineenameling van de beide kerkformaties te Den Heider wordt geadviseerd, die conceptacte naar de deputaten voor de ineenameling der kerken te zenden. Wordt zo door deze goedgekeurd, dan kan de Classis haar vaststellen. Enkele zaken worden nog besproken en adviezen gegeven.

De martelaren.

XCVIII.

JOHANNES FLORIANUS.

Den 10en Juli 1584 was de Prins van Oranje door schipmoord gevallen en sinds heerschte in de Nederlanden zoo Zuidelijke (vooroorver zijnde de zaak der vrijheid liefhadden) als Noordelijke, de grootste verlagenheid en benauwdheid. Van deren toestand maakte de Hertog van Parma, door Philips II aan het hoofd der Nederlandsche zaken gesteld, gebruik door den oorlog, dien hij aangevangen en tot hietoe, vooral in het Zuiden, met gunstigen uitslag gevoerd had, met kracht door te zetten.

Onder de steden, die hij belegerde, behoorde het eens zoo machtige en rijke Brussel. Die stad was echter toen niet meer zoo machtig. Hare ligging (zij was grensstad) had Brussel begerijkt voor den vijand gemaakt, waarom had Brussel eender de jaren van den langdurigen oorlog veel te lijden had gehad. Bovendien had de stad een swaar garnizoen, dat zij onderhouden moest en waren de burgers achteruitgegaan door kwade nering, beroving en afbranding van hunne huizen, have en kwade betaling van renten. Vooral de Gereformeerde kerk verkeerde in zeer armelijken toestand. Want wel was, tengevolge van een oproer door een Dominikaan verwekt, de Roomsche godsdienst geschorst en de beelden gebroken, maar toch werden de overgeblevene priesters en monniken uit de kerkgoederen (die vele waren, maar op dat oogenblik weinig opbrachten) eerder betaald dan de Gereformeerde predikanten. De gemeente deed wat zij vermocht, maar kon hare 13 predikanten niet onderhouden, waarom zij dan ook de hulp van de kerk van Embden inriep en verkreeg. Bij zoo droevigen toestand van de geldmiddelen was het te vreesen, dat de stad Brussel het niet

lang zou kunnen uithouden, tensij hulpe van buiten werd aangebracht. Die hulpe kwam niet van eerst, toen het te laat was, zoodat de stad zich den 13den Maart 1585, door hongersnood gedwongen, aan Parma moest overgeven. Aan de soldaten met hunne bevelhebbers alsmede aan de predikanten werd vrije aftocht gegeven, alsmede aan de leden der Gereformeerde kerk, die niet tot het Pausdom wilden terugkeeren.

Allerwege werd de gemeente over de Noordelijke Nederlanden verspreid, en zooveel mogelijk gestemd met geld. Onder de predikanten, die met de soldaten van Brussel vrijen aftocht hadden verkregen, behoorde ook Johannes Florianus of Blommaert, een geleerd man, bijkens zijne vertaling van de Motomorphosen van den Latijnschen dichter Ovidius. In 1532 was hij te Antwerpen geboren. Nadat hij in zijne geboortestad rector eener Latijnsche school geweest was, werd hij in 1560 verplicht te vluchten om de uitgave van eenige boeken, waaruit zijne Gereformeerde gevoelens bleek. Toen werd hij predikant. Eerst in 1582 ontmoetten wij hem te Spijkensisse in Zuid-Holland, waar hij bedienaar des Woords was in de Gereformeerde kerk. Een jaar later riep hem de kerk van Brussel, waar hij trouw arbeide aan de verkondiging des Woords Gods, tot dat hij verplicht werd met zijne 12 ambtgenooten de door Parma veroverde veste te verlaten.

Onderweg ervoer Florianus geen moeilijkheden, voordat hij te Lier kwam met het garnizoen. Daar trok hij met zijnen twaalf- of dertienjarige zoon de stad om en werd gevangen genomen door twee mannen, die, aan hunne kleeding te zien, kapiteins of andere bevelhebbers schenen te zijn. Eerst hadden zij hem gevraagd wie hij was, en toen hij zich een der predikanten van Brussel genoemd had, waar zijn verloffbrief was. Hij kon dien niet toonen, omdat, zooals hij zeide, de predikanten onder de soldaten zonder vrijbrief hadden mogen uittrekken. Hierop greep hem een der officieren in den hals en wenkte dat hij zoo meegaan. Willig deed hij dit, vriendelijk vragende hem los te laten. Eerst ging het naar Lier en toen naar Beveren bij Antwerpen, waar de Prins van Parma met zijn leger lag. Onder tusschen was Flori-

anus' zoon naar zijne moeder gevlucht om haar de droeve tijding van de gevangenschap zijns vaders over te brengen. Deze vroeg den raad van de overige Bedienaren des Woords en riep met hen de hulp van den gewezen gouverneur van Brussel, den heer Van der Tempel in. Noch zijne tusschenkomst, noch die van den magistrat van Bergen op Zoom baatte iets. Florianus werd met gebovinden van den Prins van Parma in de gevangenis geplaatst, waar hij vele bezoeken van priesters kreeg. Hunne dreigingen konden echter onzen martelaar niet tot afval brengen. Bremin hield wat Parma's luitenant de vicomte de Gant met hem sprak, toen hij hem wees op zijne hooge jaren en tot belicering drong. Immers antwoordde Florianus, dat hij niet anders dan de zuivere leer der waarheid liefhad en die tegenover het Pausdom staande hield, zich bereid verklaarde voor zijne belijdenis te lijden en te sterfden. Toen de vijanden der Reformatie zagen, dat zij noch met dreigingen noch met beloften (zij hadden hem het leven en een goed bestaan beloofd) vorderden, wierpen zij hem in een donker gat, waarin hij vier weken bleef. Ook dit hielp niet, en toen was Parma's vonnis: "Laat den ketter in een zak stoppen en hem verdrinken." Den avond van den dag, waarop deze woorden werden uitgesproken, kreeg de martelaar de aarzeling zich toch te bedenken, of hij in zijne ketterische gevoelens wilde blijven. Geschiedde dit, hij zou den volgende dag sterfden. Kort daarop kwam de vicomte de Gant, die den in zijne oogen halstarrige martelaar toevoegde, dat hij bij was zulk een verdorven ketter te mogen zien sterfden. Waarop Florianus hem zeide: "Gijlieden verdoemt mij als ketter; maar God, die een rechtvaardig Rechter is, zal daarover te zijner tijd oordeelen." Des anderen daags werd hij uit den kerkker gevoerd. De inwoners van het dorp liepen uit om te zien wat geschieden zou. Men leidde hem echter om den tuin, dat men hem een eindweegs uitgeleide deed. Dit was in zooverre waar, dat men hem een half uur weg bracht. Aan een onreinen put, een soort van moeras, gekomen, hielden de soldaten stil. Florianus, die onderweg biddende en vermanende was geweest, knield neer en riep uit:

"Die zijne ziele vindt, zal haar verliezen en die zijne ziel zal verloren hebben om mijnentwil, zal haar vinden", waarna hij zijne ziel in de handen Gods overgaf. Terwijl hij nog bad, werd hem een zak over het hoofd gegooit; en nadat die was toegebonden, werd hij in het moeras geworpen, waar nauwelijks zooveel water was, dat hij er door bedekt werd. Lang bewoog hij zich nog. Aan deze marteling maakte een soldaat, een einde, die hem met een spies doortast. Dit geschiedde den 4en April 1583. Florianus spreekt nog nadat hij gestorven is, in de vertaling van Calvyn's Harmonie, waarbij gevoegd zijn (het Evangelie van Johannes en) de Handelingen der Ap. in 1582 te Antwerpen uitgegeven, en in zijn geschrift getiteld: "Christelijke antwoorden op den eerste Boeck der lasteringen van Matthews de Lanoy, priester ende endrick Penultier. Deze twee waren uit de Roomsche kerk gekomen en hadden het predikambt in de Gereformeerde kerk ontvangen. In 1561 echter werd de Lanoy, die 's nachts te Doornik gepredikt had, door Montigny, en den persoon in wiens huis de vergadering der Gereformeerden gehouden werden, gevat en vele ketterische boeken verbrand had, gevangen genomen 'die daerna ayne ketterij afgehaan ende voordaan Catholiekelyk geleest, ja ook goede Catholijke boeken geschreven heeft', zooals de Roomsche geschiedschryver van den Reformatielijc Strada zegt. In 1578 schreef hij met Penultier zijn: "Die verlamminge ende verwoopinghe van het valschic verstant ende 'quaet misbruyken van sommige sententien der Heyligher Schrijuren", waarop Florianus in 1583 het hevigengenoemde antwoord gaf.

Konigen tijd na het afsterfen van den martelaar kregen zijn vrouw en 8 kinderen bericht van zijnen dood. Het was een leugenachtig bericht, als zou hij aan de pest gestorven zijn. Vijf getuigen brachten echter de waarheid uit, waardoor ook zijne geschiedenis in het boek der Martelaren gekomen is.

DE GAAY FORTMAN.

woedend,
huldigde,
woond, n
las.
argriete w